

Szkoła bez barier
O trudnościach
w nauczaniu i uczeniu się

NR 3264

Szkoła bez barier
O trudnościach
w nauczaniu i uczeniu się

Redakcja naukowa
Anna Guzy
Bernadeta Niesporek-Szamburska
Małgorzata Wójcik-Dudek

Redaktor serii: Dydaktyka Języka i Literatury Polskiej
Ewa Jaskółowa

Recenzent
Bożena Olszewska

Spis treści

Wstęp	9
-----------------	---

Oblicza szkoły

Dorota Amborska-Głowacka Podmiotowość w społeczeństwie informacyjnym. Nowe wyzwania dla edukacji polonistycznej	15
Magdalena Świgost Piętno społeczne predykatorem sytuacji trudnych	29
Aleksandra Zok-Smoła Postulaty vs. realia, czyli debiutant pracuje z uczniem o specjalnych po- trzebach edukacyjnych	37
Beata Kusiak-Obora Zjawisko mobbingu wśród uczniów szkół polskich w Polsce i w Stanach Zjednoczonych	49
Magdalena Czepczyk, Magdalena Dobrowolska-Pasiut Pierwsze kroki w szkole, czyli o stresie na praktykach	63

Oblicza dziecka i ucznia

Natalia Moćko, Katarzyna Węsierska Sytuacja dziecka jękającego się w przedszkolu i w szkole	79
Jolanta Tambor, Aleksandra Achteлик Uczenie się języka obcego. Specyficzna sytuacja w procesie nauczania	99

Natalia Grabska	
Językowe konsekwencje dysortografii. Badania własne	109
Marcin Gliński	
Różne aspekty zahamowań językowych na lekcjach języka angielskiego wśród uczniów klas I—III szkoły podstawowej.	117
Kamila Kuros-Kowalska	
Diagnoza poziomu słownika dziecka dwujęzycznego w języku prymar- nym i sekundarnym. Studium przypadku	125
Marcin Gliński	
Rola poczucia własnej wartości wśród uczniów dyslektycznych uczących się języków obcych	137
Agata Lipska, Natalia Kaczor	
Kształcenie umiejętności społecznych u uczniów niewidomych	149
Beata Papuda-Dolińska	
Kompetencje leksykalne dzieci z zaburzeniami wzroku w młodszym wieku szkolnym	157
Michalina Drożdżał	
Rola baśni w pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych	169
Agata Młynarczyk-Burek	
Uczeń z rodziny z problemem alkoholowym i przemocą z perspektywy psychologa sądowego	179

Oblicza stresu

Patrycja Cicha	
Stres — choroba współczesności	193
Bernadeta Niesporek-Szamburska	
O szkole, o stresie i o lęku słów kilka...	201
Justyna Tomczyk	
Stres psychologiczny jako źródło agresji szkolnej	215
Małgorzata Wójcik-Dudek	
O tym, jak stres „konserwuje” nauczyciela. Z dziennika będziańskiej nau- czycielki	225
Anita Czerwińska	
Gimnazjalista na wagarach. Stres jako czynnik wpływający na celowe unikanie szkoły	235

Agata Lipska	
Niewidzialny stres. Niewidomi uczniowie w szkołach masowych i integracyjnych	243
Beata Jerzakowska	
Stres w szkole z perspektywy polonisty uczącego w szkole dla niewidomych	255
Monika Banasik, Michalina Drożdżal	
Arteterapia jako metoda radzenia sobie ze stresem	263
Katarzyna Janczulewicz	
Biblioterapia jako metoda radzenia sobie ze stresem	277
Anna Krotofil	
Zajęcia w szkolnym kole teatralnym lekarstwem na stres szkolny. Studium przypadku	289
Sylwia Kalińska-Łuszczynska	
Lęk językowy — jak pomóc studentom w przełamywaniu barier w mówieniu w języku obcym?.	297
Noty o Autorach	307

Wstęp

Warto przyrzeć się bliżej metaforycznemu tytułowi tomu, który oddajemy Czytelnikom z nadzieją na jego uważną lekturę. Pojęcie *bariery* zrobiło zawrotną karierę w psychologii i pedagogice, a co za tym idzie, również w edukacji. Zgodnie z definicją słownikową *bariera* to „sztuczna przegroda, stała lub ruchoma, zamykająca lub odgradzająca drogę”¹. Staje się ona poważną przeszkodą, jeśli stoi na drodze do porozumienia się w sprawie edukacji młodego pokolenia. Jak wiadomo, współczesna szkoła, realizując swoje podstawowe zadania edukacyjne, natrafia na rozmaite problemy. Trudno ich uniknąć, a skuteczna eliminacja choćby części z nich stanowi wyzwanie nie tylko dla samej instytucji, ale też dla dyrektorów szkół, nauczycieli, uczniów oraz ich rodziców.

Współczesna szkoła, oprócz tego, że powołana jest do wypełniania swojej naczelnej misji — uczenia — stała się przestrzenią rozpoznawania różnych dysfunkcji, z którymi należy wiązać niektóre przyczyny edukacyjnych niepowodzeń uczniów. Aby jednak mogła je rozpoznać, musi pozostać wrażliwa na ucznia i uważnie go obserwować, nie tracąc wszak z pola widzenia tego, co szczególnie istotne w jego rozwoju, a mianowicie kontekstu społecznego czy rodzinnego, w którym funkcjonuje młody człowiek. Tak szerokie spojrzenie jest możliwe nie tylko dzięki wysokim kompetencjom nauczycieli i pedagogów, ale przede wszystkim dzięki współpracy i porozumieniu: wymianie informacji między pracownikami szkoły, uczniami oraz ich rodzinami. Zaangażowanie i wspólna praca pozwalają dostrzec nie tylko problem, ale również jego źródła, co z kolei prowadzi do aktywnego przeciwdziałania pojawiającym się trudnościom związanym z niesłyszaniem,

---

¹ *Słownik języka polskiego*. Red. S. SKORUPKA, H. AUDERSKA, Z. ŁEMPICKA. Warszawa 1968, s. 32.

niedowidzeniem, jękaniem się, dysleksją, dwujęzycznością czy sytuacją młodych ludzi wychowujących się w rodzinach patologicznych.

Wszystkie wymienione dysfunkcje i zaburzenia mogą, choć wcale nie muszą, prowadzić do stresu, który pomimo iż w szczególności dotyczy uczniów zdiagnozowanych, to nie oszczędza także tych bez specjalnych potrzeb edukacyjnych. Wydaje się więc, że fundamentalne zadanie szkoły powinno polegać na rozpoznaniu rodzaju stresu, określeniu jego źródła i opracowaniu strategii eliminacji, a w przyszłości – także profilaktyki. Tak szeroko zakrojony plan działania szkoły może się dziś wydawać edukacyjną mrzonką, tym niemniej badania nad stresem i bogate doświadczenia nauczycieli praktyków wskazują, że współczesna edukacja staje już teraz przed koniecznością nie tyle rozwiązywania trudnych problemów, ile ich dostrzegania i definiowania. Być może w przyszłości ta próba zmierzenia się z zagadnieniem stresu zaowocuje przygotowaniem efektywnego programu przeciwdziałania temu problemowi. Programu, który za każdym razem będzie dostosowywany do warunków, jakie w danym środowisku szkolnym panują, i który obejmie swym zasięgiem uczniów o różnym stopniu odporności na sytuacje stresogenne.

Szkoła wydaje się obszarem szczególnego zainteresowania specjalistów zajmujących się zagadnieniem stresu, redaktorki zdecydowały się zatem bliżej przyjrzeć się temu zjawisku i jego wpływowi na funkcjonowanie uczniów oraz nauczycieli, jak również podjąć próbę zdiagnozowania problemów dziecka i ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Mają też nadzieję, że niniejszy tom, dzięki podjętej w artykułach problematyce, stanie się skromnym wkładem w badania nad stresem w placówkach związanych z nauczaniem.

Przyjęte założenia wpłynęły na propozycję problemowego układu treści poruszanych w poszczególnych tekstach. I tak, pierwsza część tomu, zatytułowana *Oblicza szkoły*, poświęcona została zjawiskom zaobserwowanym w przestrzeni szkoły. Autorzy opracowań, które znalazły się w tej części publikacji, dokonują teoretycznego rozpoznania problemu stresu, a wpisując szkołę w szeroki kontekst życia społecznego, dostrzegają, że dotyczy on nie tylko ludzi młodych, ale również dorosłych. Taka konstatacja prowadzi do uogólniającego stwierdzenia: stres stał się znakiem rozpoznawczym „naszych czasów”. W tekstach pomieszczonych we wspomnianej części nie brakuje jednak tego, co najistotniejsze dla „rozczytania” wskazanego problemu, a mianowicie – kontekstu szkolnego, któremu zazwyczaj towarzyszy pogłębiona refleksja nauczycieli praktyków, wyprowadzona z pierwszych obserwacji, a także z długoletnich doświadczeń związanych z pracą w szkole.

Część druga, nosząca tytuł *Oblicza dziecka i ucznia*, koncentruje się wokół wielu problemów ucznia w szkole, wynikających z jego zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych. Autorzy artykułów podejmują zatem zagadnienia

związane ze szkolną sytuacją ucznia jakającego się, uczącego się języka obcego, niewidomego, dyslektycznego, dwujęzycznego czy też ucznia z rodzin dysfunkcyjnych. Dokonują szczegółowej analizy tych kwestii, wskazują także metody pracy w specyficznych sytuacjach i uwarunkowaniach.

Najobszerniejsza część tomu, zatytułowana *Oblicza stresu*, podejmuje zagadnienie stresu i jego wpływu na uczenie się oraz funkcjonowanie ucznia w przestrzeni szkoły. Autorzy poszczególnych tekstów proponują szeroki zakres problematyki, począwszy od rozpoznania różnych źródeł stresu, przez wskazanie jego przyczyn, aż po sugestie związane z jego profilaktyką, choćby taką jak arteterapia, biblioterapia czy mediacje.

Redaktorki tomu mają świadomość, że nie sposób zawrzeć w jednym tomie omówień wszystkich związanych ze stresem problemów, z którymi stykają się nauczyciele oraz uczniowie w procesie nauczania i uczenia się. Mają jednak nadzieję, że lektura zawartych w książce tekstów będzie prowadzić do rozpoznania wspomnianych barier i przeszkód, a tym samym pomoże w zrozumieniu potrzeb ucznia, którego niepowodzenia szkolne są często dramatycznym wołaniem o pomoc w pokonywaniu barier.

*Anna Guzy
Bernadeta Niesporek-Szamburska
Małgorzata Wójcik-Dudek*

Noty o Autorach

Aleksandra Ahtelik, dr
Zakład Teorii i Historii Kultury
Szkoła Języka i Kultury Polskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dorota Amborska-Głowacka, dr
Zakład Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Zielonogórski

Monika Banasik, mgr
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Patrycja Cicha, dr
Niepubliczna Szkoła Podstawowa ANIMUS w Kobyłce

Natalia Grabska, dr
Instytut Filologii Polskiej
Katolicki Uniwersytet Lubelski

Magdalena Czepczyk, mgr
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Anita Czerwińska, mgr
Gimnazjum nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi w Cieszynie

Magdalena Dobrowolska-Pasiut, mgr
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Michalina Drożdżał, mgr
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Marcin Gliński, mgr
Instytut Filologii Angielskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Katarzyna Janczulewicz, mgr
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Beata Jerzakowska, mgr
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Natalia Kaczor, mgr
Katolicki Uniwersytet Lubelski

Sylwia Kalińska-Łuszczynska, dr
Katedra Filologii Romańskiej
Uniwersytet Szczeciński

Anna Krotofil, mgr
Instytut Nauk o Kulturze i Studiów Interdyscyplinarnych
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Kamila Kuros-Kowalska, mgr
Instytut Języka Polskiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Beata Kusiak-Obora, mgr
Miejski Ośrodek Wychowawczy w Radzionkowie

Magdalena Kusz, mgr
SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień w Rzeszowie

Agata Lipska, mgr
Katedra Tyflogdydaktyki Języka Angielskiego i Komunikacji Alternatywnej
Katolicki Uniwersytet Lubelski

Agata Młynarczyk-Burek, mgr
Szpital Psychiatryczny w Toszku

Natalia Moćko, mgr
Instytut Języka Polskiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Bernadeta Niesporek-Szamburska, dr hab. prof. UŚ
Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Beata Papuda-Dolińska, mgr
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Magdalena Świgost, mgr
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Jolanta Tambor, dr hab. prof. UŚ
Instytut Języka Polskiego
Szkoła Języka i Kultury Polskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Justyna Tomczyk, dr
Wydział Pedagogiczny
Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu

Katarzyna Węsierska, dr
Instytut Języka Polskiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Małgorzata Wójcik-Dudek, dr
Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Aleksandra Zok-Smoła, mgr
Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Redaktor Małgorzata Pogłódek
Ilustrator, projektant okładki i stron działowych Aleksandra Gaździcka
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Lidia Szumigala
Łamanie Edward Wilk

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-382-3
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-383-0
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 19,5. Ark. wyd. 21,5.
Papier offset. kl. III, 90 g. Cena 32 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław